



Justis- og beredskapsdepartementet
(Kun avgitt digitalt på www.regjeringen.no)

Vår referanse: 2020/501
Dato: 19/02/2021

Høringsuttalelse – NOU 2020: 10 Straffelovrådets utredning nr. 2 Inndragning av utbytte fra gjengkriminalitet

1. Innledning

Vi viser til Justis- og beredskapsdepartementets høringsbrev 9. november 2020 vedrørende NOU 2020: 10 Straffelovrådets utredning nr. 2: Inndragning av utbytte fra gjengkriminalitet.

NIM har noen innspill til Straffelovrådets utredning og forslag. Vi har imidlertid ikke hatt kapasitet til å vurdere alle enkeltenheter i utredningen. Om ønskelig bidrar vi gjerne til videre avklaringer eller diskusjoner. Vi har følgende to innspill. For det første foreslår vi noen nærmere retningslinjer i lovforslaget med henblikk på vektleggingen av subjektive forhold ved lempingsadgangen ved inndragning av utbytte. For det andre har vi innspill til rammene uskyldspresumsjonen setter for adgangen til å ilegge inndragning i saker hvor retten i straffesaken ikke har lagt til grunn at tiltalte har begått den straffbare handlingen inndragningen bygger på (dvs. at retten ikke har funnet det bevist at tiltalte har overtrådt det objektive gjerningsinnholdet i straffebestemmelsen). I slike saker følger det av praksis fra EMD at uskyldspresumsjonen kan sette visse skranker for adgangen til å ilegge inndragning.

2. Eiendomsvernet

Straffelovrådet redegjør for de rettslige utgangspunktene for inndragning opp mot eiendomsvernet etter EMK tilleggsprotokoll 1 artikkel 1.¹ NIM har for så vidt ingen større innvendinger til de generelle redegjørelsene. Vi mener imidlertid at det bør gis mer presise retningslinjer knyttet til betydningen av subjektive forhold som et moment ved anvendelse av lempningsregelen i utkastet til straffeloven § 67 fjerde ledd. Det vil etter vårt syn være en egnet måte å fange opp dette momentet etter EMDs praksis.

EMD har i noen saker om inndragning, som ikke er skjedd som del av reaksjonsfastsettelsen basert på en straffedom, bygget på at det er et moment i proporsjonalitetsvurderingen hvorvidt nasjonale domstoler har sett hen til graden av aktsomhet hos den som inndragningen er rettet mot eller forholdet mellom vedkommendes opptreden og den straffbare handlingen.² I *Silickienė v. Lithuania* formulerer EMD det

¹ NOU 2020: 10 punkt 7.2.

² Waldemar Nowakowski v. Poland, 24. juli 2012 (55167/11) avsn. 50 (saken gjaldt inndragning av ting som delvis hadde vært gjenstand for en straffbar handling); *Silickienė v. Litauen*, 10. april 2012 (20496/02) avsn. 66 (saken gjaldt inndragning overfor en tredjeperson som utbytte hadde tilfalt); *Avvisningsavgjørelsen Yildirim v. Italia* (38602/02) s. 4 (som gjaldt inndragning av et kjøretøy som var brukt til menneskesmugling av andre enn den inndragningen var rettet mot); *Agosi v. Storbritannia*, 24. oktober 1986 (9118/80) avsnitt 55 (saken gjaldt inndragning av gjenstander som var importert ulovlig inn av andre enn den inndragningen rammet).



slik: «It must therefore determine whether the Lithuanian courts had regard to the applicant's degree of fault or care or, at least, the relationship between her conduct and the offences which had been committed (see AGOSI, cited above, § 54; also see Arcuri and Riela, both cited above).»³

Straffelovrådet foreslår videreføring av gjeldende straffelov § 67 første ledd fjerde punktum i utkastet til straffeloven § 67 fjerde ledd annet punktum, som skal lyde «Ansvaret etter denne bestemmelsen kan reduseres eller falle bort i den grad inndragning vil være klart urimelig».⁴

Vi nevner for sammenhengens skyld at EMD har fremholdt at domstolen i visse saker om alvorlige kriminalitet ikke har funnet noe i veien for at inndragning av utbytte kan anses forholdsmessig selv om personen ikke er funnet skyldig i straffbare handlinger.⁵

Gjeldende straffeloven § 67 viderefører innholdet i straffeloven 1902 § 34, jf. Ot.prp.nr.90 (2003–2004) side 460.⁶ I en nylig avsagt dom om inndragning, der personen var straffedømt for handlingene som dannet grunnlag for inndragningen, uttalte Høyesterett at «Derimot er det nærliggende å anse det for «klart urimelig» å nekte fradrag for gjenstander med lovlig omsetningsverdi. Men det er altså større rom enn tidligere for å se helt eller delvis bort fra også slike utgifter.»⁷ Videre uttalte førstvoterende, som rettens øvrige medlemmer sluttet seg til, følgende om adgangen til lemping etter straffeloven § 67 første ledd fjerde punktum:

«Jeg oppsummerer med at lempningsregelen er en snever unntaksregel. I den skjønnsmessige vurderingen av om inndragningsansvaret vil være klart urimelig, må det legges vekt på om den straffbare handlingen er i kjerneområdet for inndragningsordningen. Lemping bør da i utgangspunktet bare skje der utbyttet er forbrukt og domfelte har dårlig økonomi. Utgifter knyttet til den kriminelle aktiviteten kan trekkes inn i vurderingen der disse gjelder erverv av formuesgoder med lovlig omsetningsverdi. Også i slike tilfeller må det imidlertid foretas en konkret vurdering.»⁸

I Ot. prp. nr. 8 (1998-99) Om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven mv (inndragning av utbytte) uttaler departementet følgende om adgangen til å lempe:

«Jo mer man er i kjerneområdet for inndragning av utbytte, desto mer skal det til før inndragningsansvaret bør reduseres. I ytterkanten av området for inndragning skal det derimot noe mindre til for å gjøre unntak. Lovbryteren har for eksempel ikke utvist skyld, eller det dreier seg om avkastning eller andre fordeler av utbytte.»⁹

Ut fra forarbeidene er det på det rene at skyld er et relevant moment ved vurderingen av om ansvaret skal lempes.

³ Silickienė v. Litauen, 10. april 2012 (20496/02) avsn. 66.

⁴ NOU 2020: 10 punkt 15.2 på s. 112 til 113.

⁵ Gogitidze med flere mot Georgia 12. august 2015 (36862/05) avsn. 107.

⁶ Se tilsvarende forståelse i Høyesteretts dom HR-2021-301-A avsn. 18 og 24.

⁷ HR-2021-301-A.

⁸ HR-2021-301-A avsn. 28.

⁹ Ot. prp. nr. 8 (1998-99) s. 65



Vi mener det med fordel bør gis noe mer presise retningslinjer knyttet til betydningen av subjektive forhold som et moment i proporsjonalitetsvurderingen ved inndragning av utbytte etter utkastet til straffeloven § 67 fjerde ledd annet punktum. Med subjektive forhold, sikter vi til strengere krav til aktsomhet enn det aktsomhetskravet som gjelder etter straffebudet inndragningen knytter seg til. Vi sikter til særlig strenge aktsomhetskrav. Mer presise retningslinjer kan bidra til at det i praksis ikke oppstår spørsmål om hvorvidt inndragningskravene står seg opp mot eiendomsvernet. Det vil også kunne gi et mer presist og forutsigbart regelverk.

To momenter taler etter vårt syn for nærmere retningslinjer om hvilken betydning subjektive forhold hos lovovertrederen skal ha for om inndragningsansvaret skal lempes etter utkastet til § 67 fjerde ledd annet punktum. For det første knytter uttalelsene i forarbeidene til straffeloven om vektlegging av manglende utvist skyld seg til en lovregulering som bygget på bruttoinndragning. Straffelovutvalgets forslag bygger på nettoinndragning, jf. utkastet til straffeloven § 67 første og tredje ledd. De gir dermed ikke fullgod veiledning. For det andre gir uttalelsene i forarbeidene liten veiledning om betydningen av subjektive forhold i de tilfeller der lovovertrederen har oppfylt en særlig strengt aktsomhetsstandard. I forarbeidene omtales så langt vi kan se bare «skyld» som momentet generelt uten å differensiere ut fra ulike former for uaktsomhet.

I Høyesteretts dom inntatt i Rt. 2011 s. 868 var spørsmålet om leieinntekter kunne inndras på grunnlag av at det hadde funnet sted prostitusjon i de utleide lokalene. Utleieren var ikke kjent med at dette hadde pågått, og ble frifunnet for tiltalen etter straffeloven § 202 bokstav b som rammer den som «leier ut lokaler og forstår at lokalene skal brukes til prostitusjon eller utviser grov uaktsomhet i så måte». Høyesterett kom til at inntektene kunne inndras som utbytte etter dagjeldende straffeloven § 34. Videre kom retten til at det ikke var grunnlag for lemping. Høyesterett fremholdt at det var tale om en profesjonell utleier, og det hadde vært drevet prostitusjon i mange eiendommer over et ikke helt lite tidsrom.¹⁰ Videre trakk retten frem at det i forhold til den samlede virksomheten ikke var tale om et spesielt stort inndragningsbeløp.¹¹

Det kan tenkes et eksempel med overtredelser av samme straffebud som i Rt. 2011 s. 868 der det er nærliggende å vurdere subjektive forhold nærmere. Det kan tenkes den endring i saksforholdet at det gjelder en uprofesjonell utleier av én leilighet, og vedkommende påviser at han har gjort det som med rimelighet kunne forventes av undersøkelser for å forebygge lovovertrædelsen. I et slikt tilfelle kan det spørres om lovforslaget gir tilstrekkelig veiledning for betydningen av subjektive forhold.

3. Uskyldspresumsjonen

Rådet viser til at det i EMDs praksis er lagt til grunn at uskyldspresumsjonen ikke er brutt såfremt vurderingene med annen bevisbyrde «ikke reiser tvil om riktigheten av frifinnelsen».¹² Straffelovrådet legger til grunn at:

«Uskyldspresumsjonen er ikke til hinder for at inndragning (med et annet beviskrav enn det som knytter seg til det aktuelle lovbruddet) ilegges selv om tiltalte frifinnes for straffansvar.

¹⁰ Rt. 2011 s. 868 avsn. 38.

¹¹ Rt. 2011 s. 868 avsn. 38.

¹² NOU 2020: 10 punkt 6.3 på s. 57.



Forutsetningen er at dommens del om inndragning ikke inneholder formuleringer som trekker riktigheten av frifinnelsen i tvil, eller som gir uttrykk for at det er gjort noe straffbart.»¹³

Selv om dette isolert sett er riktig, mener vi at EMDs praksis om uskyldpresumsjonen i inndragningssaker, som vi omtaler i dette punktet, bør omtales nærmere i en eventuell proposisjon.

I *Geerings v. Nederland* fra 1. mars 2007,¹⁴ kom EMD til at inndragning krenket uskyldpresumsjonen der inndragningen var basert på at vedkommende hadde tjent på lovbrudd som han var blitt frifunnet for i straffesaken.¹⁵ Nasjonale domstoler hadde inndratt eiendom basert på at de anså at klageren hadde hatt fordel av den straffbare handlingen. Dette til tross for at vedkommende kunne forklare opprinnelsen til de midlene han hadde i sin besittelse. EMD fremholdt at han i en straffedom ikke var funnet skyldig utover enhver rimelig tvil for det aktuelle straffbare handlingene.¹⁶ Videre fremholdt domstolen at det ikke var bevist at han hadde hatt en fordel av de straffbare handlingene. Det innebærer at inndragningen bygget på en skyldpresumsjon.¹⁷ EMD bygget på at saken skilte seg fra praksis om utvidet inndragning som domstolen har akseptert, da inndragningen knyttet seg til de straffbare handlingene klageren var funnet ikke skyldig i (så langt vi forstår sikter EMD her til det objektive gjerningsinnholdet).¹⁸

I et knippe senere saker om inndragning er det vist til ovennevnte rettsforståelse i *Geerings v. Nederland*.¹⁹ I de inndragningssakene som ikke var straff etter EMK, fikk den imidlertid ikke betydning for utfallet, da de ikke gjaldt inndragning overfor tiltalte som knyttet seg til straffbare forhold som tiltalte var frikjent for i en straffesak.²⁰

EMD i *Geerings* synes å bygge på at etter en strafferettslig frifinnelse legger uskyldpresumsjonen visse føringer for beviskravene i en inndragningssak som bygger på at tiltalte har begått den straffbare handlingen når retten ikke har funnet det bevist i straffesaken. Det gjelder beviskravene for at den straffbare handlingen er begått. Videre gjelder det om tiltalte har hatt en fordel av den straffbare handlingen. Beviskravene for disse forholdene kan være forskjellig. EMD uttaler seg også i et obiter dictum i inndragningssaken i *Gogitidze med flere v. Georgia* i retning av at uskyldpresumsjonen kan ha et videre anvendelsesområdet etter at straffesaken har endt med noe annet en straffedom, blant annet frikjennelse.²¹ EMD viser her blant annet til *Geerings*.²²

¹³ NOU 2020: 10 punkt 6.3 på s. 58.

¹⁴ *Geerings v. mot Nederland* 1. mars 2007 (30810/03).

¹⁵ *Geerings v. mot Nederland* 1. mars 2007 (30810/03) avsn. 44-55.

¹⁶ *Geerings v. mot Nederland* 1. mars 2007 (30810/03) avsn. 47.

¹⁷ *Geerings v. mot Nederland* 1. mars 2007 (30810/03) avsn. 47.

¹⁸ *Geerings v. mot Nederland* 1. mars 2007 (30810/03) avsn. 44-45 med henvisninger til praksis og avsn. 47-48.

¹⁹ . Vår gjengivelse av premissene i saken er i samsvar med EMDs gjennomgang av saken i *Varvara v. Italia* (17475/09) 29 October 2013 avsn. 68.

²⁰ *Varvara v. Italia* (17475/09) 29 October 2013 avsn. 68; avvisningsavgjørelsen *VANNUCCI mot San Marino* 28. mars 2017 (33898/15) avsn. 46; *Balsamo v. San Marino* 8. oktober 2019 (20319/17 og 21414/17) avsn. 73; Avvisningsavgjørelsen *Rosario SOFIA v. San Marino* (38977/15) avsn. 56. Problemstillingen synes imidlertid å ha vært oppe i *Paraponiaris v. Hellas* 6. april 2009 (42132/06), der EMD kom til at uskyldpresumsjoen var krenket, se avsn. 28-33. Dommen er bare tilgjengelig på fransk.

²¹ *Gogitidze med flere mot Georgia* 12. august 2015 (36862/05) avsn. 125.

²² *Gogitidze med flere mot Georgia* 12. august 2015 (36862/05) avsn. 125.



Rekkevidden av rettsforståelsen i *Geerings* med sikte på adgangen til å pålegge inndragning basert på handlinger tiltalte av retten i straffesaken ikke har funnet bevist at denne har begått, synes noe uklar. Det kan spørres om inndragning av nettoutbytte er i tråd med uskyldpresumsjonen når det er bevist med sannsynlighetsovervekt (eller eventuelt høyere beviskrav) at den straffbare handlingen har vært til fordel for en tiltalt.²³

NIM mener på denne bakgrunn at det i proposisjonen bør presiseres nærmere forskjellen på ulike frifinnelsesgrunnlag i den opprinnelige straffesaken i relasjon til uskyldpresumsjonen. Dette er fordi uskyldpresumsjonen kan sette noen rammer for adgangen til å inndra utbytte der retten i en straffesak ikke finner det bevist at tiltalte har begått den straffbare handlingen, dvs. ikke har overtrådt det objektive gjerningsinnholdet. Forslaget bygger på at det er adgang til å idømme inndragning der tiltalte er frifunnet for de straffbare forholdene der frifinnelsen bygger på manglende skyld eller tilregnelighet, jf. utkastet til § 67 andre ledd. Det er nyttig å forklare at slik inndragning i utgangspunktet er i tråd med uskyldpresumsjonen. Dette fordi slik inndragning ikke bygger på en presumsjon om at tiltalte har begått de straffbare handlingene, tvert imot må det bevises i tråd med det strafferettslige beviskravet. Men ved andre frifinnelsesgrunnlag vil dette som sagt kunne stille seg annerledes. Uten en slik drøftelse vil den EMD-praksis som vi har gått igjennom ovenfor om adgangen til å idømme inndragning der tiltalte er frifunnet for de straffbare forhold inndragningen bygger på, bli stående noe uforklart.

Vennlig hilsen
for Norges institusjon for menneskerettigheter

Adele Matheson Mestad
Direktør

Thomas Malmer Berge
Seniorrådgiver

²³ I den saken *Gale v. Storbritannia* (25092/12), har EMD stilt spørsmål til partene om det er i tråd med uskyldpresumsjonen å inndra utbytte av en straffbar handling som personen er funnet ikke skyldig i av en domstol. Saken er så langt vi har klart å bringe på det rene ikke avgjort.